

AD BEATUM ALCUINUM ABBATEM

D. ANDRÆ QUERCETANI PRÆFATIO

MULTIS LOCIS EXCUSSA IN COMMENTATIONE PRÆCEDENTI.

Cum meo pridem in animo steterit hoc ecclesiæ patriæque meæ Turonensi tribuere, ut non solum veterem suam historiam quam præ manibus habeo, sed et patrum qui in ea claruerunt, scripta luce donata conspiciat; a beato Flacco Albino, sive Alcuino, sancti Martini quondam abbate, principium ducere visum est, cum quod ille sui temporis undequaque doctissimus et eruditissimus fuerit, tum quod melior ejus Operum pars aut in hunc diem incognita, aut certe pluribus in locis mutila depravataque remanserit. Multa de eo anonymus, qui narrante Sigwulfo fidei et individuo ipsius socio, quæcunque discere potuit, utilitati posterorum inservitura descripsit. Multa quoque veteres ac recentiores historiographi, quorum omnium testimonia diligenter collecta disposui, simulque cum Vita et epitaphio ejusdem, excudenda curavi. Sed ut quæ ab illis prætermittenda, aut male accepta fuerunt, intelligi queant, rem omnem a puris, ut dicitur, fontibus, hoc est ipsissimis Alcuini scriptis, repetam.

CAPUT PRIMUM.

Alcuini patria, genus et natale solum.

Alcuinus igitur ex Britannia oriundum se non semel testatur, sed quo genere, aut quibus parentibus, incertum relinquit, quanquam non humili prosapia gentium vel ex hoc uno constare potest, quod apud reges, episcopos et alios insulæ suæ magnates plurimum semper gratia et auctoritate valuerit, fratremque habuerit Juvavensis ecclesiæ, quæ nunc Salzburgensis dicitur, antistitem, Aquilam nomine ^a. An vero in Scoticis Britannicis partibus, sicut historici Scotorum contendunt ^b; seu Londino non procul, in Middlesexiæ comitatu, quod nonnullis placuisse reperio; an quod potius reor, in Northumbriæ regno, Eboraci natus fuerit, non perspicue satis declarat. Eginhardus certe sui temporis auctor ^c, Saxonicæ generis hominem vocat, Eboracique se a puero educatum, non uno loco, nec obscuris verbis ipse significat. Sed crebra in ejus epistolis Nordanhumborum mentio, quæ Scotiæ regiones usque ad Elenburgi fretum possidebant, Scoticarum rerum scriptoribus ansam dedit, ut in Scotia procreatum eum suspicarentur.

CAPUT II.

Nomen et cognomen.

In Eboracensi ergo provincia natus Albi sive Alcuini cognomen tulit a familia, non a Scotorum gente, qui se Albinos sua lingua vocant, ut Georgius Buchananus asserit ^d: *Flaccus* autem a baptismo nomine proprio appellatus est. Quod adeo verum, ut et ipse modo Flaccum se, modo Albinum vel Alcuinum simpliciter, sæpius vero Flaccum Albinum, et Flaccum Alcuinum nuncupet. Quare qui ordine inverso Albinum Flaccum Alcuinum vocant, Sixtum Senensem ^e, et alios quosdam imitantes, præter veritatem faciunt. Etsi nos eorum auctoritatem primo secuti, sic illum quoque fere semper inscripsimus. Eodemque in errore versantur, qui solummodo Albinum cognomento Alcuinum nominant ^f. *Albinus*

^a Vide epist. 36 et 102.

^b Hector Boethius, et Joannes Major.

^c In Vita Caroli Magni.

^d Lib. v Hist. Scot.

^e In Bibliotheca sancta.

enim et *Alcuinus*, *Alboinus* vel *Albuinus*, *Alchoinus*, *Alquinus*, *Alcuinus*, *Alchwinus*, *Alkoinus* que, tam in manuscriptis quam excusis libris indifferenter reperitur. Quod a varia sine dubio variarum nationum pronuntiatione ac scriptura manavit. Nam qui molliorem pronuntiandi formulam affectarunt, et a rudiore palati cum lingua collisione semper abhorruerunt, facile Alcuini vel Alchoini vocem in Albinum aut Alboinum conmutarunt, modoque Alcuinum etiam ac Alquinum, quem alii Alkoinum et Alchwinum, dixerunt. Cujus rei testes locupletissimi, tum Willelmus Malmesburiensis monachus, tum ipse noster auctor. In eorum enim exemplaribus nomen hoc passim et indistincte sic variat. Quamvis nonnulli aliam talis mutationis causam assignant ^g, nempe quod barbariem patrii nominis Romana appellatione consulto mutarit Flaccus, Albinum se pro Alcuino nuncupans, ut in Winfrido qui Bonifacius dictus est, in Willibrordo qui Clemens, et in aliis plerisque illius ævi contigit. Sed præterquam quod in his nomen proprium, non cognomen, quod nullum habuisse legitur, commutatum est, habita quoque diversarum linguarum ratione, syllabas, *qu*, *cu*, *chu*, *chw*, *ko*, *cho*, *bi*, *bo*, semper idem sonasse certum est. Quod vel ex uno Mathæi Westmonasteriensis exemplo deprehendi potest. Quem enim sub annum 734 Albinum Lichfeldensem episcopum vocat, eundem anno 737 Alwinum nominat. Et Pontus Henterus, tametsi non adeo certus et circumspectus scriptor, Alcuinum in etymis interpretatur *Alwin*, id est undique rem facientem augmentemque: forsitan a verbo *gwin*, quod Germanis etiam hodie lucrum significat.

CAPUT III.

Educatio, instructio, et magistri.

Sed ut a nomine jam ad educationem ac instructionem procedamus, Alcuinum hunc primo in cœnobio sancti Petri Londini monachalem habitum induisse quidam arbitrantur ^b, Bedæque Venerabilis discipulum omnes pene tam veteres quam neoterici fuisse contendunt. Quæ an vera sint paulo diligentius hic videtur exquirendum. Nam quod ad primum spectat, ubi pueritiam ac juveniles annos egerit, ipse prodit in epistola, quam ad fratres Eboracensis ecclesiæ scripsit (Epist. 6), his verbis: « Vos fragiles infantiæ meæ annos materno fovistis affectu, et laesivum pueritiæ tempus pia sustinistis patientia, et paternæ castigationis disciplinis ad perfectam viri edocuitis ætatem, et sacrarum eruditione disciplinarum roborastis. » Et si de secundo quoque lubet illi credere, non Bedam, sed Egbertum Eboracensem præsulem suum fuisse magistrum tradit. Sic enim in ea, quam ad Eanbaldum secundo loco Egberti successorem misit, epistola ⁱ loquitur: « Laus et gloria Deo, qui dies meos in prosperitate bona conservavit, ut in exaltatione filii mei charissimi gauderem, qui laboraret vice mea in ecclesia, ubi ego nutritus et eruditus fueram, et præset thesauris sapientiæ, in quibus me magister meus dilectus Egbertus archiepiscopus hæredem reliquit. » Et epistola ⁱ ad Carolum Magnum Franciæ regem, ubi de reveheadis in

^f Eginhardus, et quidam alii.

^g Henricus Canisius in notis ad epist. 1 Alcuini.

^b Apud Joannem Baleum Centur. 1 Script. Angl.

ⁱ Ejus fragmentum exstat apud Willelmum Malmesb. et in hoc opere, post Alcuini epistolas.

Franciam libris agit, quos olim in Eboracensi patria A possederat, « sed ex parte, inquit, desunt mihi servulo vestro exquisitiores eruditionis scholasticæ libelli, quos habui in patria per bonam et devotissimam magistri mei Egberti industriam, vel etiam mei ipsius qualemcumque sudorem. » Et si enim ibi tam in ms. codice quam in excuso nomen Egberti non invenitur, tamen et Willelmus Malmesburiensis hunc locum citans ^a illud addit, et de eo necessario debere intelligi, sequens Euboricæ civitatis mentio convincit. Præterea quoties in Bedæ memoriam incidit Alcuinus, vel eum Bedam presbyterum simpliciter, vel cum honoris additamento nobilissimum sui temporis magistrum appellat. Nam ad Wiresens monachos scribens (Epist. 14), in quorum monasterio Beda literas et didicerat et docuerat, sic ait : « Recogitate nobilissimum nostri temporis magistrum, Bedam presbyterum, quale habuit in juventute discendi studium, qualem nunc habet inter homines laudem, multo majorem apud Deum remunerationis gloriam. » Ubi cur Bedæ laudem hanc invidisset, et non potius appellasset suum quam sui temporis magistrum? Verum est Bedam in præfatione Histor. rer. Angl. testari se opus illud aggressum Albini abbatis impulsu, quem virum per omnia doctissimum vocat. Sed præterquam quod ejus ut æqualis tantum et amici, non ut discipuli meminit, si esset Albinus noster sive Alcuinus idem cum ipso, plane centenariam ætatem longe excessisse dicendum esset. Beda enim obiit anno 731, ut Sigebertus et alii notant. Quamobrem Albinus ille, de quo Beda, alius omnino diversus censendus est a nostro, forsitanque idem cum Alwino seu Albino illo statuendus, qui ut Mathæus Westmonasteriensis refert, episcopus fuit in Mercia apud Lichefeldiam anno 734, diemque extremum clausit anno 737.

CAPUT IV

Doctrina et professio.

Alcuinus igitur in Eboracensi ecclesia eruditus, ubi et levita sive diaconus sacratu esse, præceptoreque usus, non Beda, sicut plerique tradunt, sed Egberto archiepiscopo, qui omnium liberalium artium armarium et sacrarium a Willelmo Malmesburiensi vocatur ^b, nobilissimamque bibliothecam Eboraci constituisse asseritur; inter eos brevi tempore censerit ^c mernit, qui primi post Adhelmum et Bedam in omni genere litterarum apud Anglos excelluerunt. Nam præter humaniores artes ac disciplinas, in philosophicis quoque, mathematicis, et omni divinarum rerum scientia eruditissimus evasit. Latinæ, Græcæ, Hebraicæque linguæ peritus, ut ejus scripta legentes pœssim deprehendent. Ac poeticæ etiam fama quodammodo clarus, si sæculi sui barbaries attenditur. Quare magister ejus Egbertus moriens illum in thesauris sapientiæ, quibus præerat, heredem reliquit ^c : Eboracensisque scholæ factus rector, multos et ipse postea discipulos, eruditione ac pietate celebres, habuit. Inter quos recensendi occurrunt Eanbaldus, qui deinde fuit archiepiscopus Eboracensis ^d, sanctus Ludgerus episcopus Monasteriensis primus ^e, et alius quidam, Joseph nomine, qui versibus aliquot eundem Ludgerum laudavit ^f.

CAPUT V.

Quibus in locis docuit, dum Britanniam incoletet.

An vero tunc Eboraci tantum doctissimus hic magister docuerit, non adeo certum et perspicuum est. Nam academici Cantabrigienses annales habent, ut refert auctor Centuriarum de illustribus Britannicæ scriptoribus, quod omnes illic liberales artes publice

^a Libr. 1 de Gest. Reg. Angl. cap. 5.

^b Libr. 1 de Gest. Angl. cap. 3.

^c Alcuinus epist. ad Eanbaldum jam citata.

^d Guillelmus Malmesh. libr. III Pont. Angl.

^e Vita sancti Ludgeri apud Surium, cap. 7 et in

post Bedam docuerit, et quod tandem Eboraci sub Egberto prælegerit, philosophorum sui temporis antesignanus. Quod tamen Alcuinus ipse nullibi significare comperitur. Nisi forsitan id aliquis ex istis ejus ad Carolum Magnum (Epist. 43) verbis subinfere velit, « mane florentibus per ætatem studiis seminavi in Britannia. » Sed cum aliis locis se fratrum Eboracensium præceptorem fuisse diserte doceat, de Eboraco potissimum hoc intelligendum videtur. Quod enim ibi meliorem adolescentiæ suæ partem in discendo docendo collocaverit, vel hæc illius jam senis ad eosdem Eboracensis ecclesiæ fratres apertissime demonstrant : « Vos, inquit (Epist. 6), semper in corde, et primi inter verba precantia in ore. Vos piissimi patres, seu in communibus sanctæ orationis horis, vel in secretis deprecationum vestrarum intercessionibus Alcuinum filium vestrum per Dei deprecor charitatem jugiter in corde habete et in ore. Vos quoque, qui estis ætate filii, sed meritum sanctitate patres, per divinam. obtestor clementiam, nunquam eruditionis vestræ in sanctis orationibus obliviscimini magistrum. Testis enim cordis mei mihi est inspector, quia devote vestrum semper in ecclesiasticis disciplinis, et spirituali doctrina desiderabat profectum. Et si quid minus accepistis, non meæ, credo, culpæ deputari potest.

CAPUT VI

Apud quos in pretio fuit, et ejus variæ legationes.

Quidquid sit, hac laudabili litterarum professione per universam Britanniam celebris, non tantum apud episcopos et abbates insulæ, verum etiam apud reges ipsos et principes in pretio fuit. Hoc enim testantur epistolæ, quas ad Æthelardum Doroensis ecclesiæ metropolitanum, et primæ sedis in Britannia pontificem (Epist. 10), ad Offanum et Egfridum Merciorum (Epist. 49, 50), et Ædilredum Nordanthororum (Epist. 11) reges, ad Ædithidem famulam Dei, olim reginam (Epist. 199), ad Osbaldum et Osberthum Northumbriæ duces (Epist. 11), et ad alios plures familiarissime scripsit : et duplices quas ad pontificem Romanum, et in Franciam de rebus arduis legationes obivit : quarum alteram recenset Willelmus Malmesburiensis lib. I De gestis regum Angliæ, cap. 3, alteram Alcuinus ipse subindicat epistola 101 his verbis : « Dum ego adolescens Romanam perrexi, et aliquantos dies in Papia regali civitate demorarer, quidam Judæus Julius nomine cum Petro magistro habuit disputationem. » Ubi per Petrum magistrum, senem illum diaconum Petrum cognomine Pisanum intelligit, qui Caroli Francorum regis in grammatica præceptor fuisse legitur ^g.

CAPUT VII

Evocatur in Franciam a Carolo Magno; vocationis ejus causæ.

Sed et aliquanto post Carolus ipse gloriosissimus rex qui doctrinam ejus ac sapientiam expertus fuerat, tum in Francia cum ad se pro pacis fœdere missus est, tum etiam in urbe Papia dum ibi moraretur, de remotis eum Britannicæ sinibus honorabiliter evocavit, ut suæ bonæ voluntatis adjutor in veræ sapientiæ studiis promovendis existeret, liberalesque omnes disciplinas pene tunc per Galliam extinctas ad lucem revocaret. Hanc enim Alcuinus evocationis suæ causam allegat epistola 23 (nunc 129) ad Carolum regem, ubi sic loquitur : « Hæc enim vestram optimam sollicitudinem, Domine mi David, semper amare, et prædicare agnoscebam, omnesque ad veram sapientiam discendam exhortari, imo et præ-

fibro, cui titulus : *Sidera illustrium virorum Germaniæ.*

^f Hi versus exstant apud Surium in Vita sancti Ludgeri cap. 9.

^g Apud Eginhardum in Vita Caroli Magni.

miis honoribusque sollicitare, atque ex diversis mundi partibus amatores illius vestrae bonae voluntati adjuvatores convocare studuistis. Inter quos me etiam infimum, ejusdem sanctae sapientiae vernaculum de ultimis Britanniae finibus adsciscere curastis, atque utinam tam utilem in domo Dei servulum, quam promptulum vestrae obedire voluntati. Quia diligens diligebam in sacratissimo pectore vestro, quod in me vos velle invenire intelligebam. » Quod et tangere videtur carmine 209 his verbis :

Albinus veniens peregrino vatis ab orbe,
Suscipit hunc Carolus hujus rex inclitus orbis,
His quem direxit praecleara Britannia terris,
Cum pietate sacrae sophiae, tum propter amorem.

Verum epistola ad Laidradum episcopum Lugdunensem, Nefridium episcopum Narbonensem, Benedictum abbatem, simulque sanctissimos in Gothiae provinciae partibus episcopos, abbates, et fratres, aliam superadjicit rationem, nempe ut piissimum regem Carolum in fidei catholicae defensione contra Felicem Urgellitanæ sedis episcopum, et ejus sectatores hæreticos adjuvaret sibi que hoc etiam a sanctissimo quodam viro prophetiae spiritu prædicit, dum adhuc in Britannia versaretur, prædictum fuisse proficitur : « Neminem, inquit, ad meum unquam comparavi servitium, sed magis devota charitate omnibus Christi Dei mei famulis servire desideravi. Ad ejus servitii facultatem, divina, ut credo, jubente dispensatione, ad gloriosum et omni honore nominandum hujus regni principem et regem Carolum vocatus adveni, sicut mihi quidam sanctus vir, prophetique spiritu præditus Dei esse voluntatem in mea prædixerat patria : etiam et ut vir venerabilis totusque Deo deditus mihi mandatum dederat magister, ut si alicubi novas audirem oriri sectas, et apostolicas contrarias doctrinis, mox totum me in catholica defensionem fidei dedissem. » Et libro 1 adversus Elipanti epistolam, de Carolo verba faciens : « Non ego illum corrumpere veni in Franciam, qui corrumpi non potest, sed adjuvare in fide catholica, in qua ille ab ineunte ætate nutritus fuit, et optime Christianissimis parentibus, et magistris catholicis edoctus. » Ex quibus omnibus patet labi tum illos, qui Alcuinum apud Carolum seu terræ amœnitate, seu regis humanitate captum resedissee scribunt, cum ab Offa Merciorum rege ad eum conciliandæ amicitiae causa delegatus est : tum illos, qui ab Achaio Scotorum rege ad Caroli petitionem missum asserunt : tum denique et eos, qui « audito quam grante sapientes viros religiosissimos regem Carolus susciperet, conscensa navi sponte ad eum venisse tradunt c. »

CAPUT VIII.

Tempus adventus et hæresis Felicianæ condemnatio.

Quod autem ad tempus hujus sui in Franciam adventus spectat, nemo veterum id hactenus adnotasse videtur, nec ipse etiam Anonymus, qui vitam ejus diotante Sigulfo conscripsit. Sed si bene rerum series et ordo consideretur, eum ante annum 792 aut 793 evocatum non fuisse, deprehendi poterit. Rogerus enim de floveden in priora parte Annalium, et post eum Mathæus Westmonasteriensis in Florario, referunt Carolum regem anno 792 misisse Synodalem librum ad Britanniam, qui sibi a Constantinopoli directus fuerat, multa inconvenientia et veræ fidei contraria contentem : contraque eum scripsisse Albinum epistolam ex auctoritate divinarum Scripturarum mirabiliter affirmatam, ac illam ex persona episcoporum et principum Angliæ, Carolo regi Francorum attulisse. Cui congruit etiam, pro tempore, quod ipse Alcuinus ait lib. 1 adversus Elipantum,

his verbis : « Antequam ego eodem sapientissimo rege Carolo jubente venissem in Franciam, hæc eadem vestri erroris secta eodem glorioso principe presidente, præsentis Felice, quem multum laudare soles, vestrae partis tunc temporis defensore, ventilata est in celeberrimo loco, qui dicitur Raiginisburg, et synodali auctoritate sacerdotum Christi, qui ex diversis Christiani imperii partibus conveniant, æterno anathemate damnata ; imo et a beatæ memoriæ Adriano papa, qui tunc temporis sanctæ Romanæ Ecclesiæ apostolica auctoritate rexerat sedem, funditus exterminata : donec idem Felix infeliciter ad vestras refugians partes, sopitos infidelitatis cineres vobis exorantibus resuscitare intendit. » Anno enim 792, ut habent Annales incerti auctoris, hæresis Felicianæ, ipso auctore eam abnegante, apud Raganespurg primum damnata est : qui etiam per Engilberthum, Centulensis monasterii abbatem in præsentiam Adriani apostolici adductus, denuo eam confessione facta damnavit.

CAPUT IX.

Exhortatoriam epistolam Felici scribit, qui libello prolato illi respondet, hortaturque præcipuos Franciæ doctores, ut in fidei catholicae defensione laborent.

Alcuinus igitur sub annum 793 in has advenit partes, ac primo sui adventus tempore exhortatoriam epistolam Felici, ut se catholice jungeret unitati, dirigere curavit. Cui Felix non epistolari brevitate d, sed libelli prolixitate respondere nisus est, atque in eo omnes perfdiæ suæ foveas maxime aperuit : asserens Christum et veterem hominem esse, et nuncupativum Deum, et adoptivum Filium, et secunda indignissime regeneratione, et alia plurima ecclesiasticæ doctrinæ inconvenientia. De hoc enim libello sic ipse Alcuinus alibi (Epist. 83) : « Nuper, inquit, venit mihi libellus a Felice infelice directus ; cujus propter curiositatem cum paucas paginolas legendo percucurri, inveni pejores hæreses, vel magis blasphemias, quam ante in ejus scriptis legerem, asserens Christum Jesum, nec Filium Dei esse verum, nec etiam verum Deum esse, sed nuncupativum. » Scripserat et antea Felix disputationem cum Saraceno, quam cum petente Carolo rege diligentius quævisset Alcuinus, si quis ex suis famam illius audisset, dictum est illi, quod apud Laidradum episcopum Lugdunensem inveniri posset (Epist. 101). Quapropter sub festinatione direxit missum unum ad præfatum episcopum, si forte ibi reperire quiret, ut quam citissime regiæ presentie dirigeretur. Sed interea curam suscepti respondendi ad alterum illius libellum, obsecravique pium ac sapientem regem Carolum, ut sibi adjuvatores in defensione fidei catholicae daret, Paulinum patriarcham Aquileiensem, Richbodum et Teudolphum episcopos, aliosque celebres doctores ac magistros. Hoc enim ipse testatur epistola 84 ad Carolum, ubi ait : « De libello vero infelicis non magistri, sed subversoris, placet mihi valde, quod vestra sanctissima voluntas et devotio habet curam respondendi ad defensionem fidei catholicae. Sed obsecro, si vestra placeat pietati, ut exemplarium illius libelli domno dirigatur apostolico, aliud quoque Paulino patriarchæ, similiter Richbodo et Teudolpho episcopis, doctoribus et magistris, ut singulis pro se respondeant. Flaccus vero tuus tecum laborat in reddenda ratione catholicae fidei. Tantum detur ei spatium, ut quiete et diligenter liceat illi cum pueris suis considerare Patrum sensus : quid unusquisque diceret de sententiis, quas posuit præfatus subversor in suo libello, et tempore præfinito

^a Guillelmus Malmesb. libr. 1 de Gest. Angl. Polyd. Vergil. libr. v Hist. Angl. et alii.

^b Joannes Major libr. xi, cap. 13, de Gest. Scot. Hector Boethius libr. x, et Buchanus libr. v

^c Sangall. libr. 1 de Gestis Caroli Magni Guillelmus Nangius et alii

^d Verba sunt Alcuini libr. 1 adversus Elipantum.

a vobis ferantur vestre auctoritati singularum responsa. Et quidquid in illo libello vel sententiarum, vel sensuum, contra catholicam fidem inveniatur, omnia catholicis exemplis destruantur. Et si equaliter et concorditer cunctorum in professione vel defensione catholice fidei resonant scripta, intelligi potest quod per omnium ora et corda unus loquitur spiritus. Sin autem diversum aliquid inveniatur in dictis vel scriptis cujuslibet, videatur quis majore auctoritate sanctorum Scripturarum vel catholicorum Patrum innitatur: et huic laudis palma tribuatur, qui divinis magis inhæreat testimoniis. » Et epistola 83 ad eundem Carolum: « Hujus vero libri, inquit, vel magis erroris responsio, multa diligentia et plurimis adiutoribus est considerata. Ego solus non sufficio ad responsionem. Prævideat vero tua sancta pietas huic operi tam arduo et necessario adiutores idoneos, quatenus hæc impia hæresis omnimodis exstinguatur, antequam latius spargatur per orbem Christiani imperii, quod divina pietas tibi, tuisque filiis commisit regendum atque gubernandum. »

CAPUT X.

Paulini patriarchæ et Etherii episcopi libros adversus Felicem laudat.

Quare hoc velut classico excitati doctores ac in rebus divinis peritiores, contra Felicianam hanc, aut Hispanicam potius, hæresim styli suorum spicula direxerunt. Paulinus enim inter alios, cui cum Alcuino summus jam amor intercesserat, tribus eam libris tunc oppugnavit, quos et Carolo Magno regi dedicavit, adjecta sub finem Regula fidei metro scripta; et ut urgentibus ejus venerandis imperiis, ad manus reverentissimi viri, et in divinis rebus peritissimi et præclari Albini, summæ religionis perspicui oratoris sui deferrentur, obsecravit: sic Alcuinum interpellans, qui et ipse, tam honorifico ab eo prosecutus elogio, recepisse se scribit, ac miris effert laudibus, epist. 113. Sic enim ibi de illis loquitur: « Quanto magis cum sacratissimæ fidei vestre libellum recensui, catholice pacis puritate ornatum, eloquentiæ venustate jucundissimum, sensuum veritate firmissimum, totius animi mei habenas in lætitiâ laxavi? Ubi de uno lucidissimo et saluberrimo paradisi fonte, quatuor virtutum flumina, non solum Auzoniæ fertilitatis prata, sed totius Ecclesiasticæ Latinitatis rura irrigare conspexi. Ubi et aurivomos spiritualium sensuum gurgites gemmis scholasticæ urbanitatis abundare intellexi. Quamplurimis vero profuturum et pernecessarium fecistis opus in catholice fidei taxatione, quod diu optavi, et sæpius domno regi suasi, ut symbolum catholice fidei planissimis sensibus, et sermonibus luculentissimis in unam congregaretur cartulam, et per singulas episcopali regiminum parochias omnibus daretur presbyteris legenda, memoriaque commendanda: quatenus licet lingua diversa loqueretur, una tamen fides ubique resonaret. » Unde illos quoque multi censerunt dignissimos, qui cum Alcuini scriptis excuderentur. Quod a nobis præstitum, ope veteris codicis ms. clariss. ac doctiss. virorum Puteanorum fratrum, nemo futurus est, credo, qui non æqui bonique consulat. Sed præter Paulinum hunc, Etherius adhuc, sive Hitherius episcopus Uxamensis, et Beatus abbas, eodem tempore libros duos adversus eandem errorem promulgarunt, Ingolstadii nuper juris publici factos. De quibus et Alcuinus noster, Felicem alloquens: « Quod vero, ait ^b, quemdam beatum abbatem et discipulum ejus Hitherium episcopum dicitis huic vestre sectæ primum contraire, laudamus eos in eo, quod veritatem defendere conati

sunt. » Sed an Richbodus et Teudolphus episcopi, similem operam præstiterint, nondum innouit.

CAPUT XI.

Libello Felicis respondet septem libris, illumque tandem catholicum efficit, ac Elipantum etiam quatuor aliis libris oppugnat.

Alcuinus vero, sicut ipse testatum reliquit, libello etiam Felicis septem suæ devotionis libellis respondit, omnesque ejus pravitatis evacuavit doctrinas. Qui libelli (perperam hactenus Paulino tributi) lecti sunt et probati in præsentia Caroli regis et sacerdotum Christi: tantamque vim ac auctoritatem habuerunt, ut « idem Felix anno præfati gloriosi principis trigesimo secundo ^d, advocatus voluntarie veniens ad Aquis palatium, ibique in præsentia domni regis et optimatium illius, sive sacerdotum Dei rationabiliter auditus, et veraciter convictus, atque Deo dans gloriam, veramque confessus fidem, in pacem catholicæ unanimiatis reversus sit cum suis discipulis, qui ibi tunc temporis erant præsentibus. » Sed hoc postquam error ejus iterum Francofurti damnatus fuit. Nam incerti auctoris Annales referunt, quod anno 794 « Synodus habita Francofurti, in qua hæresis Felicianæ coram episcopis Germaniarum et Galliarum Italarumque, præsentem magno principe Carolo, et missis Adriani apostolici Theophilacio et Stephano episcopis, tertio damnata est, et rata stipulatione damnatio roborata. » Hoc facta Carolus cum exercitu Saxoniam ingressus est, Aquasque reversus anno 796. Felix ibi a Lairrado episcopo Lugdunensi perductus, « ac suo conspectui præsentatus, ut ipsissimis Felicis verbis utar ^e, licentiam ab eo accepit sententias suas, quas ex libris sanctorum habere se de adoptione carnis in Filio Dei, seu nuncupatione in humanitate ejus, credebatur, episcopis et abbatibus, et cæteris doctoribus, quos ad se ordinatio gloriosi principis convenire fecerat, præsentaret: quatenus non in violentia, sed ratione veritatis sua assertio rata judicaretur, si ab illis per auctoritatem sanctorum Patrum minime repudiaretur. Quod ita factum est. Nam prolata ab eo sententias de superdicta contentione, hoc est, de adoptione carnis atque nuncupatione, ita illi (de quorum numero Alcuinus), ex auctoritate sanctorum Patrum, id est Cyrilli episcopi et beati Gregorii papæ urbis Romæ, seu beati Leonis, sive et aliorum sanctorum doctorum, qui illi prius incogniti erant, sive per auctoritatem synodi, quæ nuper in Roma hac intentione, præcipiente gloriosissimo ac piissimo Carolo, adversus epistolam ejus, quam dudum scripserat, venerabili viro Albino abbati Turonensis ecclesie (sic enim Alcuinum nostrum indigetat, et nos infra de abbatibus ejus plura) congregata fuerat: in qua synodo, præsentem Leone apostolico (qui eodem anno Adriano successerat), et cum eo cæteris episcopis numero 57 residentibus, et plerisque presbyteris ac diaconis cum eis in domo beatissimi Petri apostoli: per horum, inquam, omnium auctoritatem istas jam dictas illius sententias, non qualibet ut præfatum est, violentia, sed ratione veritatis, ut oportuit, excluderunt. Quorum auctoritate veritatis, et totius Ecclesie universalis consensu convictus, melliori intellectui eorum, quam suo, quem prius sequebatur, conjunctus, et ad universalem Ecclesiam Deo favente reversus est ex toto corde suo, non qualibet simulatione, seu velamine falsitatis, sicut dudum, sed vera cordis credulitate, et oris professione. » Hactenus Felicis jam non ulterius infelicis futuri verba. Cujus in conversione quam partem habuerit Alcuinus, ipse sic breviter docet, Elipantum alloquentes: « Ego cum Rufino beatum Felicem martyrem non

^a In epistola ad Carolum regem, cujus fragmentum superest inter Opera Paulini Madrisii, tomo C Patrologie.

^b Lib. 1 contra Felicem.

^c Libr. 1 contra Elipantum.

^d Verba sunt Alcuini loco citato.

^e In confessione suæ fidei.

^f Libr. 1 adversus Elipantum.

fecit, sed Felicem olim vestri erroris complicem, A Deo miserante, catholicum effeci. » Nec longe postea Elipantum quoque Toletanae sedis episcopum, jam sepultos discipuli cineres suscitare conantem, quatuor aliis magnae eruditionis libellis oppugnavit. Sed an expugnaverit, et ad unitatem Ecclesiae redierit, in scriptis ejus non invenitur.

CAPUT XII.

Carolus regem omni disciplinarum genere imbuit, et an David, ejusdem Caroli proprium nomen fuerit, vel ascititium.

Quoniam vero Alcuini praecipua etiam in docendo laus fuit, postquam ab Anglia ubi profitebatur in Galliam evocatus est, jam videndum qualiter discipulis, qui ab ultimis orbis terrae partibus frequentissimi ad illum audiendum concurrebant, reconditae philosophiae thesaurus omnes, inusitata quadam facundia deprompsit. Factus igitur Franciae novus civis, Carolo deinceps sedulus et fidelis comes adhaesit, ejusque imprimis animum omnibus disciplinis imbuit, adeo ut nec illi par in toto orbe foret in scientiis. Quod vel ex rhetoricae dialecticaeque Alcuini cum eo dialogis, vel ex dedicatoria librorum sanctae Trinitatis epistola facile colligi potest, ubi cum libros hos Carolo jam imperatori coronato mitteret, post annum videlicet octingentesimum, principem populi Christiani cuncta debere scire tradit, officiumque, quo a quibusdam magister vocabatur ostendens, nonnullis reprehendit, qui minus utile existimabant, nobilissimam regis intentionem dialecticae etiam disciplinae discere voluisse rationes. Item ex carminibus 199, in quo Euboricae urbis juvenum sic alloquitur :

Talia namque placent vestro qui munera patri,
Qui nunc egregius regibus insonat artes
Auribus, et Patrum deducit per prata sequentem,
Praepulchro sophia regnantem stigmata caesae.

Sed melius adhuc ex his poematis 270 versibus :

O mihi dulcis amor David per saecula valeto.
Quam te praesentem semper habere velim !
Pterio ut tecum liceat mihi ludere versu,
Scandere vel summi sidera caesa poli,
Vel pulchras locum numerorum discere formas,
Irrepere aut veterum dicta stupenda Patrum.
Aut tractare sacra aeternae praecipua salutis,
Quae yia te mecum pervehat astra super.

Carolus enim, hoc loco, sicut alibi fere semper, Davidem appellat. Quod an proprium ei vel ascititium nomen fuerit, affirmare vix ausim. Et certe non ascititium persuadent ista ad illum ejusdem Alcuini verba (Epist. 96) : « Clarissimis vestrae nobilitatis filiis benedictio copiosa per vestra benefacta accrescat, sicut per solius homonymi tui David Deo dilectissimi regis sanctitatem, ut legitur, omnibus nepotibus suis regulis throni potestas conservata fuit. » Nec enim, inquit, vir quidam doctus. Davidem homonymum regis Caroli vocaret, si ab illius similitudine tantum et imitatione mens Alcuini fuisset eum hoc nomine donare. Quod etiam confirmari videtur alio ipsius Alcuini testimonio, dum scribit (Epist. 17) : « David olim praecedentis populi rex a Deo electus, et Deo dilectus, et egregius Psalmista Israelii victrici gladio undique gentes subjiciens, legisque Dei eximius praedicator in populo exstitit. Cujus eximia filiorum no-

bilitate in salute mundi, de virga flos campi et convallium floruit Christus. Qui istis modo temporibus, ac ejusdem nominis, virtutis et fidei David regem populo concessit rectorem et doctorem. Sub cujus umbra superiora quiete populus requiescit Christianus, et terribilis undique gentibus exstat paganus. » Et forte, addit praefatus vir doctissimus immutatus illi nomen, cum vel baptizatus, vel in regem unctus est. Nam de Pippino Italiae rege ejus filio hoc idem factitatum. Proprium vero fuisse dissuadet illius et subsequentis aevi mos, quo reges nostros hoc Davidis nomine communiter a scriptoribus interpellatos reperio. Sic enim Amalharius Treverensis episcopus ^b et Stephanus papa apud Theganum ^c Ludovicum regem, Caroli Magni filium, novum ac secundum David appellant. Sic Lupus Ferrariensis abbas Carolum Calvum Ludovici filium Davidi in consiliis comparat ^d. Itali apud Luitprandum Ticinensem levitam ^e, Berengarium regem alterum David venisse latrant, eumque vel ipsi Magno Carolo caeca mente praefereunt. Ac ut recentiora aliqua commemorem, Simon quoque Grebanus Carolum VII ^f, et cuncti nuper Henricum Magnum Davidem publice nuncuparunt ^g.

CAPUT XIII.

Ludovico et Pippino praceptor datur, aliosque complures in Gallia praecipuos erudit.

Qualitercunque se res habeat, profecto Alcuini commendatio tanta fuit apud Carolum regem, ut non solum ejus praceptor ^b ac deliciosus ⁱ nominaretur, sed ab illo quoque potissimum eligeretur, qui Ludovicum ac Pippinum filios litterarum praecipis informaret. Quod partim ex Radulpho decano Tungrensi, lib. 1 De canonum observantia, partim ex ea, quam Alcuinus ipse cum Pippino nobilissimo ac regali puero instituit, disputatione discitur. Et quia magister totius regionis peritissimus ac doctissimus erat [hoc enim Amalharium Fortunatum de eo elogium docet ^j] magno etiam aliorum virorum concursu et admiratione auditus est, plurimosque eruditionis fama insignes discipulos habuit. In quorum numero praecipui fuerunt Amalharius ipse tunc puer ^k, Treverensis deinde episcopus; Rhabanus Maurus ^l et ipse puer, ad quem exstat epistola 150, sed magnus ac celebris postea vir, archiepiscopus enim Moguntiacensis tandem factus est; Haymo episcopus ^m, Usualdus abbas Sancti Salvatoris ⁿ, qui Martyrologium sanctorum scripsit ^o; Richbodus cognomento Macharius, episcopus Treverensis ante Amalharium ^o, Petrus archiepiscopus Mediolanensis ^p, sanctus Aldricus Ferrariensis abbas ^q, et alii complures.

CAPUT XIV.

Quibus in locis docuit, et an primus Academiae Parisiensis institutor.

Sed non constat inter omnes de locis in quibus sic juventutem erudiendo perpetuam apud omnes gloriam promeruit. Trithemius enim non semel in Fuldensi eum monasterio moratum, ac ibi plures ex monachis clarissimos enutrivisse discipulos scribit ^r, inter quos et Haymonem, Usuardum sive Isuardum, ac Rhabanum nominat. Auctor Chronici Augustani Ecclesiastici, cap. 10, apud sanctum Gallum docuisse,

^a Verba sunt Alcuini.

^b In fine praefationis.

^c Libr. de Gest. Lud. Pii.

^d Epist. 95.

^e Libr. v Hist., cap. 14.

^f In ejus epitaphio.

^g In concionibus funebribus.

^h Alcuinus epist. 162, et Sangall. lib. 1.

ⁱ Anastasius Biblioth. in Vita Adriani I.

^j Libr. de ordine antiphon., cap. 52.

^k Ipse Amal. loco citato.

^l Flodoardus lib. III Hist. Eccl. Rhemensis, cap. 21.

^m Trithemius De illustr. ord. sancti Bened. viris libr. II, cap. 26.

ⁿ Alcuinus, epist. 20.

^o Epist. 169.

^p Epist. 167.

^q Vita sancti Aldrici.

^r Loco citato, et in Chronico Hirsaug. ad annum 890.

ac nobili ibi auditorio claruisse testatur. Et alii recen-
tiores a Parisiis quoque legendi munere perfun-
ctum asserunt, illorum sequentes opinionem et au-
toritatem, qui celeberrimi hujus scientiarum emporii
fundamentum ab eo eum doctissimis aliquot viris
aliis jactum fuisse tradiderunt. An autem hoc verum;
nullis ipse suis scriptis declarat. In Francia profecto
se scholas publicas tenuisse refert epistola 43 ad
Carolus Magnum his verbis: « Nunc vero frigescente
sanguine quasi vespere in Francia seminare non
cesso. » Et epistola ad eundem 86: « Nec fastidiosa
segnities legentium, inquit, benivolentia magistri
joste deputari debet, si plurimis inclytum vestre
intentionis studium sequentibus; forsitan Athene
nova perficeretur in Francia: imo multo excellentior,
quia hæc Christi Domini nobilitate magisterio, om-
nem Academiae exercitationis superat sapientiam.
Illa tantummodo Platonis erudita disciplinis, septen-
nariis informatâ claruit artibus. Hæc etiam insuper
septiformi sancti Spiritus plenitudine ditata, omnem
secularis sapientia excellit dignitatem. » Sed in quibus
Franciæ provinciis ejusmodi litterarum semina
jecit? aut ubinam urbium vel civitatum Gallicarum
hæc Athene perfecta fuit? Forte in facundissima
Parisiorum Lutetia, ad quam Carolus rex studium de
urbe Roma transtulisse, quod de Græcia illuc trans-
latum fuerat a Romanis, in Magno Chronico Bel-
gico legitur? Plurima sunt quæ velant credere.
Primo, quod Alcuinus, vel Parisiorum, vel Lutetia
nullibi meminit. Secundo, quod cum in pluribus
Gallia locis fuerit, aut cum Carolo rege, ut Aquis-
grani apud auctorem Vitæ sancti Ludgeri lib. 1, cap.
34, aut sine rege Carolo, ut in Belgica latitudine^b,
Turonis^c, in Centulo^d, apud sanctum Amandum^e,
et alibi^f: nunquam tamen docuisse se verbis apertis
indicat, nisi vel in palatio regis, vel Cæsaroduni Tu-
ronum. In palatio enim scholam fuisse demonstrant
hæc ejus ad Carolus verba^g: « Ego ignarus, ne-
sciens Ægyptiacam scholam in palatio Davitica ver-
sari gloria. Ego abiens Latinos ibi dimisi, nescio
quis subintroduxit Ægyptios. » Quod vero et apud
Turonos Gallicam erudierit juventutem, non semel,
sed frequenter repetit. Epistola 43 ad Carolus re-
gem: « Aliquos ex pueris nostris remittam, qui reve-
hant in Franciam flores Britannia, ut non sit tantum
modo in Euborica hortus conclusus, sed in Turonica
emissiones paradisi cum pomorum fructibus, ut ven-
iens Auster perfilare hortos Ligeri luminis, suant
aromata illius. » Item epistola 101: « Ego itaque,
licet parum proficiens, cum Turonica pugno rustici-
tate. Vestra vero auctoritas palatinos erudiat pue-
ros. » Et si ascititius etiam nisi testimoniis licet, ubi
Athene illa nova, de qua nunc dixi, melius collo-
cari potest quam in ejusmodi schola Turonensi?
Nam Sangallensis mopachus sic ea de re^h: « De-
dit autem Albino Carolus rex abbatiam sancti Mar-
tini juxta Turonicam civitatem, ut quando ipse ab-
sens esset, illic requiescere, et ad se confluentes
docere deberet. Cujus in tantum doctrina fructifi-
cavit, ut moderni Galli, sive Franci, antiquis Roma-
nis, vel Atheniensibus æquarentur. »

CAPUT XV.

Quibus a Carolo beneficiis honestatus est.

Verum, quia in mentionem abbatia sancti Mar-
tini incidimus, operæ pretium est nunc perscrutari
quibus rex Carolus beneficiis hunc præclarum ma-
gistrum honestavit, aut quas illi largitiones in regno
suo contulit. Multa namque regis benignitatis in eum

A benefacta fuisse, vel ex epist. 134 ad Carolus disci-
tur, ubi sic ait: « Summa Deus Trinitas vestrae
bonitati, omnium dilectissime David, æterna resti-
tuit beatitudine, quidquid pietatis vel benignitatis in
me famulum vestrum, sicut prima cognitione ad-
ventus mei ad vos misericorditer promisistis, ita
omnia fideliter implestis; et ad cumulum plenissimæ
veritatis, quæ semper vestri pectoris insident the-
sauro, centuplum addidistis, ut cunctorum luce cla-
rius oculis patescit, auribusque per longinqua terra-
rum resonat multorum. » Imprimis autem illi sancti
Lupi Trecensis abbatiam dedit, ut refert anonymus
ejus Vitæ scriptor. Quod et ipse videtur innuere
epistola 126 ad sororem suam, his verbis: « Pluri-
mum mihi placuit crux quam vestra mihi benignitas
direxit. Et credo vos æternam habere a Deo mer-
cedem pro illius opere, et assiduas sancti Lupi in-
tercessionem, et laudabiles gratiarum actiones ab eis
qui ad illius patrocinia confugere solent. » Abbatiam
quoque Bethlehem, sive Ferrarias in Wastinensi
pago possedit, ut in Vita sancti Aldrici Senonensis
archiepiscopi legitur: nec non cellam sancti Judoci
ad hospitium peregrinis præstandum ei commenda-
tam. Est enim de hac testimonium Lupi Ferrariensis
in epist. 11 ad Lotharium regem, cum eandem ipse
cellam accepisset a Caroli Magni filio Ludovico im-
peratore: « Cellam, inquit, sancti Judoci, quam
Magnus Carolus quondam Alcuino ad eleemosynam
exhibendam peregrinis commiserat, beate memorie
pater vester nobis ea ratione concessit, sicut edictum
illius attestatur; ut quod eleemosynæ superesset, in
nostrum usum cederet. » Nec dubito quin cella hæc
ab illa maritima cellula differat, cui etiam legitima
se successione deseruisse scribit Alcuinus¹. Nam
illius patronus sanctus Andreas, hujus vero sanctus
Judocus. Illa corpore sancti Wilgisi, hæc sancti Ju-
doci reliquiis clara. Utræque tamen maritimæ, illa
in promontoriis, quæ mari Oceano, et Humbri flu-
mine cinguntur, in Northumbria: hæc in Belgii loco
maritimo; Wicus olim nuncupato, vel a sinuoso ma-
ris anfractu, qui Saxonice Wic appellatur, ut docet
Rhenanus, vel a statione securâ, ubi conjunctionibus
ædificiis habitatur, si Wic id denotat, ut contendit
Adrianus Junius; vel a castello, si Wic castellum
sonat, ut Alfricus vetus auctor asserit: nunc autem
vulgo *Saint-Josse-sur-Mer*. Et certe quod locus ille
sancti Judoci Wicus, seu Wici plurali numero quon-
dam dictus sit, et ab Alcuino quoque nostro posses-
sus aperte declarat ipse epist. 44, ubi de solitudine
sua sic conqueritur: « Ego pene quasi orbatus filiis
remaneo domi. Damoeta Saxoniam, Homerus Italiam,
Candidus Britanniam recessit; Martinus in Wicos
apud sanctum Judocum infirmus remansit. Item epi-
stola 96 ad Carolus regem: « Revertenti me de Wi-
cos, propter causas necessarias, ubi ibidem habi-
tus disponere, occurrerunt mihi excellentiæ vestre
dulcissimi apices. » Denique sancti Martini Turonen-
sis abbatiam ab eodem Carolo rege adhuc regendam
recepit, cum sæculares occupationes omnino declinare
cogitaret. Hoc enim idem ipse de se testatur epistola
129 ad eundem regem, cum ait: « Nam fere ante
hoc quinquennium sæculares occupationes, Deum
testor, non ficto corde declinare cogitavi. Sed vestre
piæ providentiæ consilio translatus sum in servitium
sancti Martini, fidei catholicae et ecclesiasticae sanc-
tionis, donante Deo proficuum. » Ante quam tamen
translationem, nescio an apud hoc monasterium ac-
cederit, quod Odo Cluniacensis^j, Helinandus^k, Magni
Chronici Belgici scriptor^l, et alii plurimi narrant,

^a Polyd. Vergil. libr. v Hist. Angl. et Nicolaus Serarius, libr. iv Rerum Moguntiacarum.

^b Epist. 86.

^c Epist. 43, 109, 101, 132.

^d Prologo in Vitam sancti Richarii.

^e Epist. 102.

^f Epist. 100.

^g Epist. 175.

^h Libr. 1 de Gest. Caroli Magni.

ⁱ Prologo in Vitam sancti Willibrordi

^j In Tractatu de translatione corporis sancti Martini.

^k Apud Vincentium Belac. libr. xxiii, cap. 173.

^l Ad annum 770.

omnes illius monachos, una nocte ab angelis occisos fuisse, quia præteritæ religionis obliiti sericis induerantur vestibus, deauratisque calceamentis incedebant : excepto illo solo, qui angelos percutientes vidit, et ut ad pœnitentiam agendam reservaretur, eos oravit, ac tandem exoravit. Ademarus enim Engolismensis hoc in longe posteriora tempora rejicit, et alia de causa pariter accidisse sic affirmat : « Tunc, inquit ^a, scilicet Carolo Calvo regnante, sancti Martini monachi Turonenses nemine cogente, ante corpus ejusdem, abjecto monachi schemate, schema induunt canonice : sed mox in eis pestis irruit, ut una nocte omnes morerentur, et de reliquo a canonicis ipse inhabitatur locus. » Quæ verba mihi suspicionem injiciunt, nec usquequaque adhuc certum esse, quod in Chronico Turonensi reperitur : « Anno 796 Carolum regem instituisse canonicos in ecclesia beati Martini Turonensis, auctoritate Adriani papæ, eisque sanctum Alchoinum magistrum suum abbatem præfecisse. »

CAPUT XVI.

Carolo Magno fuit a consiliis, et ab eo Romam legatus.

Cæterum vir tot et tam præclaris abbatibus ditatus non solum eis magna sanctitatis ac doctrinæ gloria præfuit, sed et a civilibus interim negotiis ac republicæ cura non abfuit. Nam Carolus Magnus illum consiliis sibi semper intimum fecit, omniaque « imperialis aule, et majora negotia, suæ discretionis arbitrio diffinivit, » inquit auctor Vitæ sancti Aldrici Senonensis archiepiscopi. Quare et ab eo in aulam sæpe accersitus legitur ^b, dum absens esset : ac Romam etiam de justitiis sancti Petri contra Longobardorum regem inquisiturus una cum Georgio episcopo, et Gualfardo abbate, ab eodem principe legatus est, ut refert Anastasius Biblioth. in Vita Adriani I papæ. Cumque inter Offam regem et dictum Carolum aliquid dissensionis exortum fuisset, unus adhuc præ cæteris est electus, qui pro pace in illas partes mitteretur ^c. Denique Romam cogitans idem Carolus anno 800 optavit secum eum ducere ^d. Sed duabus epistolis excusavit se, fumo sordentia Turonorum tecta auratis Romanorum arcibus præponens ^e : rogavitque regem, ut dimitteret eum fideliter et instanter orationibus cum Deo servientibus apud sanctum Martinum iter suum adjuvare ^f. Qua re impetrata, certior factus Carolus Gallici littoris perustrare velle littus, antequam in Italiam descenderet, occurrendum tamen illi putavit in Centulo apud sanctum Richarium : ibique cum eo Paschalem festivitatem celebrans ^g, scripsit, seu potius emendavit Vitam ejusdem sancti Richarii confessoris, quam et ipsi regi piissimo Carolo dedicavit epistola nuncupatoria.

CAPUT XVII.

Docuit Turonis ad extremum vitæ diem, ibique plurima volumina scripsit.

Inde autem Turonos reversus, quam ab initio vitæ rationem instituerat, ad extremum usque ætatis suæ diem retinuit. Ibi enim pie sanctæque vixit, et juventutem Gallicam erudire continuans frequenti etiam ac frugifera voluminum editione laudem sibi nunquam morituram peperit. Potissimum vero *Quæstiones*, vel ut ipse vocat, *Interrogationes de libro Geneseos* illic composuit, ac eas Sigulfo veteri et individuo socio, successorique in abbacia Ferra-

riensi futuro, consecravit. *Enchiridion* quoque, sive *piam ac brevem expositionem in quosdam psalmos* tunc elaboravit. Item *Commentaria super Ecclesiasten*, quæ dilectissimis discipulis Oniæ sacerdoti, Candido presbytero, et Nathanaeli diacono nuncupavit. Nec non luculentissimos illos *septem aliorum commentariorum libros*, quos ad petitionem Gislae et Richtrudæ Deo dicatarum virginum, suarumque quondam in Angliâ discipularum, *super Evangelium sancti Joannis* exaravit. Præterea Caroli regis præcepto, tunc etiam Veteris ac Novi Testamenti Scripturas omnes correxit, et correctas illi e sancto Martino transmisit ^h. Psalterium Davidicum per hebdomadam disposuit, quod sub inscriptione *Officiorum per ferias a Joanne Baleo* citatur, itaque a nobis ex antiquissimo codice viri illustrissimi Jac. Aug. Thuani nunc primum editum est. Homilias seu conciones per annum legendas ex antiquis Ecclesiæ Patribus collegit ⁱ. Librum *De virtutibus et vitiis ad Widonem* sive Wittonem Marciæ Britannicæ comitem ^j scripsit. Libellum de Antichristo, quem nonnulli antehac *Rhabano*, quidam etiam sancto Augustino tribuerunt, elucubravit. *Vitam et miracula sancti Martini* sub compendio mirifice arcavit. Epistolas denique multas eruditione plenas ad Adrianum et Leonem summos pontifices, ad gloriosum regem Carolum, ad Angelbertum primicerium palatii Pippini regis, ad Megenfridum regalis palatii archarium, ad Æricum sive Ebericum ducem Forojuliensem, ad Mægenbarium comitem Senonensem, ad Flavianum Homerum Caroli regis auricularium, ad Paulinum patriarcham Aquileiensem, ad Laidradum Lugdunensem et Nefridium Narbonensem episcopos, et ad alios plures magnæ auctoritatis ac potentia viros scripsit. Nam de aliis ejus libris non adeo plane constat, ubi vel quando compositi sunt : *Vita duntaxat sancti Willibrordi, quam in Angliâ; Rhetoricæque et Dialecticæ præceptionibus*, quas in palatio regis elaboravit, exceptis. Tribuimus vero etiam illi *Libros Sacramentorum ac De divinis Officiis*, quia sub ejus nomine jam antehac excusi sunt, etsi nec conjecturis destituimur, ultimum ab eo nunquam fuisse conscriptum. Auctor enim illius quisquis sit, Galliæ Braccatæ incolam se profitetur (cap. 34) : exemplarque vetusto stylo exaratam, cujus ope 12 capita integra restitimus, quæstionem de Natalitiis sanctorum capiti 18 subjunctam ascribit Elprico monacho, qui juxta Trittenium floruit anno 1040 et demum in eo (cap. 32) festivitatis omnium sanctorum institutio Kalendis Novembribus memoratur, quo die tamen eam longe post Alcuini obitum in Gallia ac Germania celebrari cœpisse, scilicet anno 835, ex Sigeberto et aliis facile discitur. Quidquid sit, plurima insuper ejus scripta feruntur, quæ temporum sive injuria sive negligentia adhuc latent.

CAPUT XVIII.

Ejus obitus, sepultura et sanctitas.

Tot igitur ac tantorum ingenii ornamentorum laude clarus, sub umbra potentia et sub tegmine pietatis Caroli religiosam ducens vitam ^k : totam infirmitatis senectutisque suæ consolationem in Deum intendens, inter fratres in ecclesia sancti Martini Deo fideliter servientes, tandem sicut desiderabat, feliciter requievit ^l anno Christi 804 secundum omnium pene antiquorum testimonium ^m, et ad cœli præmia evolans xiv Kal. Junias, in eadem ecclesia cum epitaphio, quod ipse sibi vivens posue-

^a In Chronico.

^b Epist. 109 et 132.

^c Guillelmus Malmesb. libr. cit. 3 et 4.

^d Epist. 96 et 109.

^e Epist. 109.

^f Epist. 96.

^g Vita Caroli Magni, et Alcuini præfatio in Vitam sancti Richardi.

^h Epistola quæ præcedit libr. vi Comment. sancti Joan. et epist. 131.

ⁱ Anonymus in ejus Vita.

^j Annal. inc. auctoris et Vita Caroli Magni.

^k Epist. 133.

^l Epist. 129.

^m Odorannus, Chronicon Turonense et Lemovicense, anonymus ejus Vitæ scriptor, et alii.

rat, a suis sepultus est. Falsum enim et quod Wilhelm. Malmesb. asserit ^a, eum apud sanctum Paulum in Cormaricensi coenobio diem obiisse: et quod alter recentior annotat ^b, sepulturam in Hersfeldensi ecclesia Fulde vicina accepisse. Denique, post extremum vitæ diem beati quoque, sive sancti titu-

lum promeruit, ut docent anonymus in ejus Vita, Flodoardus lib. III Hist. Rem. cap. 21, sancti Martini canonicus in Chronicis, et Rhabanus archiepisc. Mogunciacensis in Martyrologio. Atque hæc fere sunt omnia, quæ de Alcuino discere licuit ex ipsius Operibus.

^a Libr. I, cap. 3, de Gest. Reg. Angl

^b Browerus libr. I, Antiq. Fuld. cap. 10.

DE BEATO ALCUINO

CAROLI MAGNI PRÆCEPTORE

TESTIMONIA VETERUM ET QUORUMDAM RECENTIORUM SCRIPTORUM.

I.

Eginhartus in Vita Caroli Magni, apud Bouquet., B. Script. Rer. Gallic. tomo V, pag. 99.

In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audivit, in cæteris disciplinis Albinum cognomento Alcuinum item diaconum, de Britannia Saxonici generis hominem, virum undecunq̄ue doctissimum, præceptorem habuit: apud quem et rhetoricæ et dialecticæ, præcipue tamen astronomiæ ediscendæ plurimum et temporis et laboris imperavit.

II.

Sanctus Paulinus Aquileiensis patriarcha in epist. ad Carolum Magnum de libris, quos adversus Felicem episcopum scripsit, apud Madrisium Opp. sancti Paulini, pag. 168.

Hæc quippe specialia precum mearum libamina singulariter, pectoris mei purissima incitante devotione, in conspectu orthodoxi principis, terræque domini prælibare festino: quatenus hoc nostrum, licet non pretiosum, quodcunq̄ue tamen munusculum, ad manus reverendissimi viri, et in divinis rebus peritissimi et præclari, Albini scilicet, summæ religionis præcipui oratoris vestri, mihiq̄ue super omnia faventium favorum dulcissimi mellis, urgentibus vestris citius venerandis imperiis deferatur. Nescio plane, si possim quandoque in alio hæc congesta volumine, inviolabili charitati illius meis viribus impertire. Non quod his ille indigeat, sed ut ex his clarius detur intelligi, cujus dilectionis et amicitie erga eum pleni amoris dulcedo meo semper in pectore quantocius suaviter saporata dulcescat.

III.

Sangallensis monachus, lib. I de Gestis Caroli Magni, apud Bouquetum, Script. Rer. Gall. tomo V, pag. 107.

Audito autem Albinus de natione Anglorum, quam gratanter sapientes viros religiosissimos regum Carolus susciperet, conscensa navi venit ad eum. Qui erat in omni latitudine Scripturarum supra cæteros modernorum temporum exercitatus, ut pote discipulus doctissimi Bedæ, peritissimi post Gregorium tractatoris. Quem usque in finem vitæ jugiter secum retinuit, nisi quando ad ingruentia bella processit, adeo ut se discipulum ejus et ipsum magistrum suum appellari voluisset. Dedit autem illi abbatiam sancti Martini juxta Turonicam civitatem, ut quando ipse absens esset, illic requiescere et ad se confluentes docere deberet. Cujus in tantum doctrina fructificavit, ut moderni Galli sive Franci antiquis Romanis et Atheniensibus æquarentur. *Item ibidem, pag. 110:* Gloriosissimus itaque Carolus per totum regnum suum studia literarum florere conspiciens, sed ad maturitatem Patrum præcedentium non pervenire condolens, et plus quam mortale laborans, in hanc tædiatus vocem erupit: « O utinam haberem duodecim clericos ita doctos omnique sa-

piencia sic perfecte instructos, ut fuerunt Hieronymus et Augustinus. » Ad quod doctissimus Albinus ex ipsorum comparatione merito se indoctissimum judicans, in quantum nullus mortalium in conspectu terribilissimi Caroli audere præsumeret, maxima indignatione concepta, sed parumper ostensa, respondit: « Creator cœli et terræ similes illis plures non habuit, et tu vis habere duodecim? »

IV.

Anonymus scriptor Vitæ sancti Aldrici Senonensis archiepiscopi, nec non Ferrariensis abbatis, apud Mabill. sæc. IV, Ben., pag. 568.

Parentes sancti Aldrici eum Deo perpetuo servituum monasterio præsentaverunt, quod in honore beatæ Mariæ erat fundatum: ubi sub Alcuino abbate, magistro litterali, cui jam dicti coenobii (Ferrariensis sc.) administratio tunc temporis erat commissa, monachalis disciplinæ suscepit insignia.

V.

Alfritus episcopus Monasteriensis in Vita sancti Ludgeri, lib. I num. 9 et 10, apud Mabill. sæc. IV Ben. part. I, pag. 21.

Alcuinus illo in loco (Eboraci) tunc magister erat, qui postea temporibus Caroli junioris (habita ratione Caroli Tuditis avi sui, id est Caroli Magni) in Turonis et in Francia magisterium exercuit: cui statim vir prudens Liudgerus sedulo jungebatur, hauriendo ob eo spiritualia dogmata. . . . Liudgerus igitur cupiens saturare se prælibati dulcedine savi, petiit ab abbate Gregorio licentiam redeundi ad magistrum Alcuinum. . . . Tunc Gregorius et parentes ejusdem Liudgeri quandoque precibus victi, direxerunt eum ad præfatum magistrum Eboracæ civitatis Anglorum, præbentes quæ illi opus erant in via: quem magister illustris Alcuinus cum magno suscepit gaudio. . . . et mansit ibi annis tribus et mensibus sex, proficiens in doctrinæ studio. . . . Tunc Alcuinus necessitate compulsus direxit Liudgerum cum præfatis negotiatoribus: misit etiam cum eo et diaconem suum, nomine Putul, timens ne amore discendi aliam regionis illius civitatem adiret et . . . aliquas pateretur insidias. Dicebat enim, potius se velle mori, quam ut filius suus dilectus illic quidquam pateretur lethalis mali. Directus itaque Liudgerus prospero cursu pervenit ad patriam suam, bene instructus, habens secum copiam librorum. . . . Diaconus vero, qui venerat cum eo, juxta dispositionem magistri Alcuini auctus benedictionibus, perrexit Romam, iterum reversurus: qui etiam postea cum Alcuino venit in Galliam in ordine presbyterii, quem (uti additur in cod. Budicensi apud Bollandianos) acceperat Romæ cum licentia abbatis sui.

VI.

Anonymus scriptor Vitæ sancti Liudgeri episcopi, apud Mabillonium sæc. IV Ben. lib. I, cap. 6, pag. 37.

Eo tempore in Eboracica civitate famosus merito